

Videregående skole og overgangen til arbeid

– Erfaringer fra elever med funksjonsnedsettelse

FUNKSJONSHEMMEDES
FELLESORGANISASJON

BAKGRUNN

Våren 2021 gjennomførte Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) i samarbeid med Unge funksjonshemmede en spørreundersøkelse om videregående skole (vgs.) og funksjonshemmede elevers opplevelse av å få god nok tilrettelegging. Både med tanke på å kunne gjennomføre vgs. og på å kunne studere videre eller komme inn i arbeidsmarkedet.

Følg FFO i sosiale medier

1.1 DELTAKERNE

Ungdommer og unge voksne i alderen 16–35 år som har en funksjonsnedsettelse og som har gått på vgs. i løpet av de siste ti årene, ble invitert til å svare på undersøkelsen, som ble besvart av 90 personer totalt. Av disse var det en overvekt av jenter (84 %), men også noen gutter (12 %) og ikke-binære (3 %). Halvparten hadde fullført videregående skole. To av fem var i aldersgruppen 20–25 år (39 %), en av fire 25–30 år (25 %), mens en av fem var mellom 16–19 år (19 %).

Vi inkluderte de som er over 19 år og som har fullført vgs. fordi personer med funksjonsnedsettelser kan fullføre vgs. over lengre tid, og for å få vite hvor mange som har kunnet studere eller jobbe i etterkant. Av de som deltok i undersøkelsen hadde halvparten (49

%) fullført på normert tid, mens hver fjerde elev (24 %) brukte ekstra tid på å fullføre vgs.

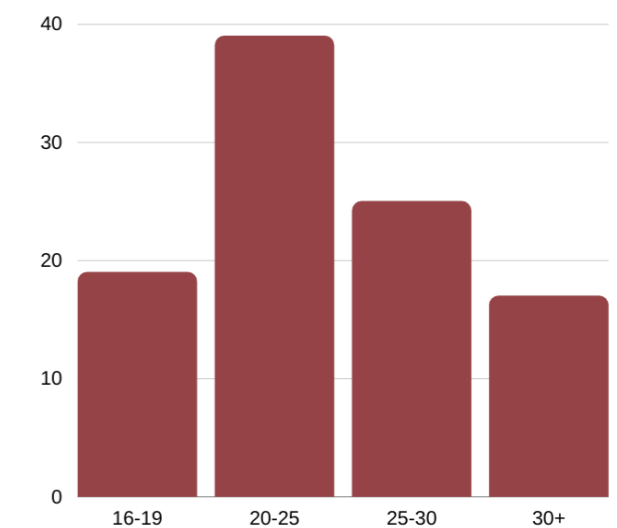
Den resterende fjerdedelen er de som fortsatt er i videregående opplæring (16 %) og de som oppga at de ikke klarte å fullføre (7 %).

Av de som hadde fullført vgs. har en av fem gått på folkehøyskole (18 %) og nærmere to tredjedeler har vært innom høyere utdanning (årsstudium 14 %, bachelorgrad 33 %, mastergrad 14 %). Nesten en av fire har fått jobb etter videregående (23 %) og det samme antallet har fått innvilget uføretrygd (23 %), mens en tredjedel har vært på arbeidsavklaringspenger (AAP) eller arbeidspraksis (33 %). Her var det mulig å krysse av for flere. Noen har krys-

set av for annet (16 %) og skriver at de er arbeidssøkende, selvstendig næringsdrivende, har et år fri eller har startet med studier eller nettstudier som ikke er fullført.

Informantene som har fullført vgs. ble ferdig mellom 2006 og 2021. Det kan på noen områder ha skjedd en utvikling i løpet av disse femten årene, men denne rapporten går ikke nærmere inn på variasjoner mellom årskull. Uavhengig av årstall rapporterer elevene lignende erfaringer. Variasjonene ser ut til å være mer avhengig av om man møter fagpersoner med kompetanse på inkludering enn hvor gammel man er. Det kan også nevnes at mange ulike linjer innenfor vgs. er representert.

Alder

1.2 DIAGNOSER

Denne undersøkelsen inkluderer elever fra mange av FFOs og Unge funksjonshemmedes medlemsorganisasjoner, derfor er det stor variasjon i typer funksjonsnedsettelse og behov for tilrettelegging på skolen.

Noen har synlige funksjonsnedsettelse, mens andre er usynlige. Noen har mye fravær på grunn av sykdom og trenger å kunne jobbe hjemmefra, mens andre er på skolen og trenger en universelt utformet skole, hjelpemidler og tilrettelegging.

For å forenkle bildet har vi laget noen grupperinger som viser hvor mange av informantene som har lignende typer tilretteleggingsbehov, selv om det er viktig å presisere at det kan være ulike diagnoser som er årsaken til at de har krysset av for en av gruppene. Det var mulig å krysse av for flere grupper fordi mange har sammensatte behov.

Av elevene som deltok svarte omtrent en av tre at de har smerte- og utmattelsestilstander (31 %), eksempler på dette er migræne, fordøyelsessykdommer, revmatisme og muskelsykdommer. En av fire rapporterte at de har nevrologiske sykdommer (27%) eller bevegelsehemming (25 %), som kan bety at de er avhengig av universell utforming.

Rundt en av fem svarte at de har kognitive vansker, som for eksempel ADHD eller dysleksi (20 %), psykiske vansker (19 %), astma og allergi (18 %), nedsatt syn eller hørsel (22 %) eller sjeldne diagnoser (21 %). Blant de som har kognitive eller psykiske vansker er det viktig med forståelse fra lærere på måten de fungerer og lærer på, og for de med sjeldne diagnoser er behovene ofte sammensatt og mangelen på kunnskap kan gjøre det ekstra vanskelig å bli trodd eller forstått. De elevene som har et sanseapparat forteller at de trenger gode lyd og lysforhold, tegnspråktolker og synstolkning.

1.3 HVA ER HENSIKTEN MED UNDERSØKELSEN?

Denne rapporten vil utdype hva som skal til for at elever skal føle seg sett, hørt og ivaretatt gjennom videregående opplæring, og hva som skal til for å tilrettelegge slik at de får et godt læringsutbytte og kan studere eller jobbe etter endt vgs. For at vi skal lykkes med å gi flest mulig en god opplevelse av vgs. er det også viktig å trekke fram eksempler på fordommer og holdninger elever med funksjonsnedsettelse kan møte, slik at vi kan utvide normen for måter å fungere sosialt og faglig på i skolen. En av informantene i undersøkelse påpekte at man

ofte blir møtt med samme krav som andre elever til tross for at man i arbeidslivet ville ha kunnet få en uføretrygd og jobbet deltid. Klarer vi derimot å tilrettelegge den videregående skolen på en god måte, kan elever få en arena for læring og utvikling som forbereder dem på hva de kan forvente av tilrettelegging i jobb. Det er viktig om vi skal lykkes med at flere funksjonshemmede finner sin plass i arbeidslivet og kan være ressurser i et mer bærekraftig samfunn.

2. OPPLEVELSESEN AV Å BLI FORSTÅTT OG FÅ GOD UNDERVISNING

Ungdommene i undersøkelsen ble spurt om å svare på hvor enig eller uenige de var i ulike påstander, på en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig).

2.1 TILPASSING AV UNDERVISNINGEN

Til påstanden om at de ble møtt med mye forståelse for sin funksjonsnedsettelse svarte til sammen en av fire at de er helt uenig (24 %) og en av seks var delvis uenig (17 %). Hele en av tre var helt uenig (32 %) i påstanden om at de har fått undervisning tilpasset sine behov. En av fire var helt enig (23 %) i at undervisningen har vært tilpasset deres behov. Til tross for at 7 av 10 (70 %) oppga at det ble stilt forventninger til at de skulle få nok kompetanse til å studere videre etter vgs.

Elevene utdyper at de for eksempel fikk utfordringer da fraværgrensen kom fordi de i perioder har mye fravær og sykdom. En elev oppgir å ha drop-pet ut på grunn av fraværgrensen, mens mange etterlyste bedre tilrettelegging fremfor fritak fra karakterene de trenger for å komme inn på videre studier.

«Savnet ekstraoppgaver hvis man ble syk og gikk glipp av en prøve. Måter å bevise at man har kunnskap på i et fag. I mitt tilfelle fikk jeg ikke karakter.»

«Presset meg gjennom skole med sterke smertestillende hver dag.»

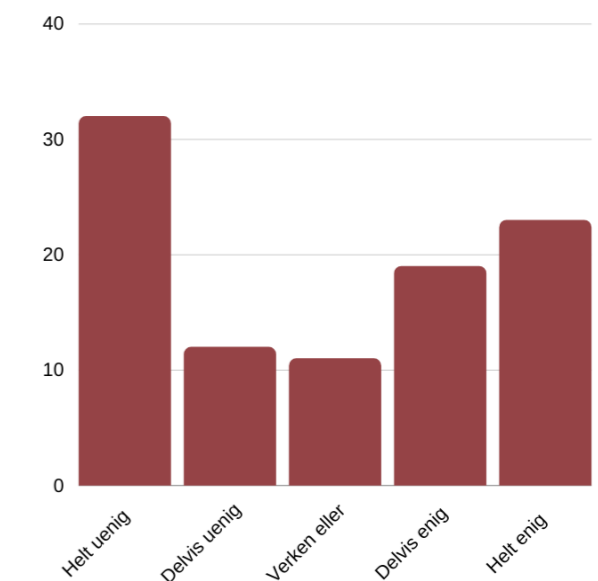
Noen opplever det som vanskelig å få tilpasset undervisningen fordi de ikke blir trodd, selv med legeerklæringer. For eksempel blir dette oppgitt av de som har usynlige sykdommer og de som er faglig sterke, men ikke opplever forståelse for hvor slitne de blir av mengden skolearbeid eller av å være til stede på skolen. Andre fikk mer tilrettelegging enn ønsket fordi de ikke ble nok involvert, som denne eleven skrev:

«Opplevde at de tok avgjørelser for meg og ikke inkluderte meg i fag. De undervurderte hva jeg klarte.»

En informant savnet bedre samarbeid med skolen og ansvarsgruppe. Og flere uttrykte et ønske om å bare være en elev og ikke måtte kjempe for «hver eneste bit av tilrettelegging». Noen ønsket mer frihet og tillit, som denne eleven:

«For min del hadde det passet bra om vgs. var på samme måte som høyere utdanning. Altså at det ikke registreres fravær så strengt og at man kan drive med mer selvstudium for de som klarer det.»

Jeg får/fikk undervisning tilpasset mitt behov

2.2 DIGITAL SKOLEHVERDAG

Vi spurte også om ungdommene i undersøkelsen er fornøyde med den digitale tilretteleggingen de har fått tilbud om i videregående skole. Her svarte over halvparten at de er helt uenig (38 %) eller delvis uenig (14 %) i at de har fått tilrettelegging for en digital skolehverdag. Kun en av elleve var helt enig (9 %) i påstanden.

Flere tok opp at de savnet mer digital undervisning. Enten fordi de har mye fravær på grunn av sykdom, eller fordi bruk av digitale læremidler ga flere muligheter for tilrettelagt undervisning. Flere trakk fram at de under koronapandemien har gjort seg positive erfaringer de håper blir videreført.

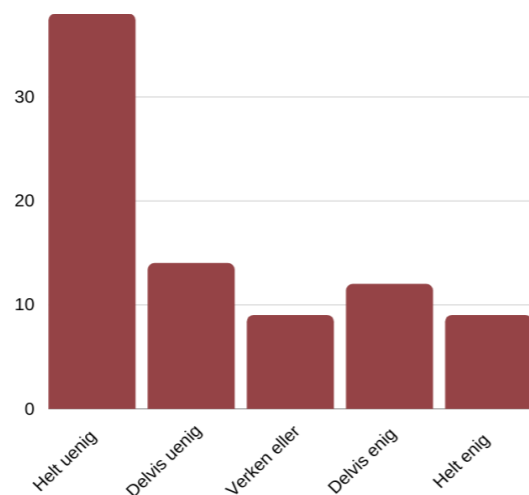
«Dette året har vist at undervisning på Zoom og via Teams kan fungere godt om lærerne har fått god opplæring og er trygge på å bruke disse verktøyene. Jeg håper at vi ikke slutter å bruke disse hjelpemidlene.»

For noen har mangelen på mulighet til å få undervisning over internett ført til at de har falt ut:

«Jeg måtte slutte, vente til jeg ble 26 år og kunne ta voksenopplæring fordi jeg ikke fikk hjemmeundervisning via nett.»

Jeg har fått tilrettelegging for en digital skolehverdag

2.3 SPESIALUNDERVISNING

Undersøkelsen viser at en av seks (17 %), har hatt behov for spesialundervisning uten å få det og at nesten en av fjorten (7 %) ikke har fått nok. Mer enn hver femte (22 %) har hatt spesialundervisning i noen fag, mens halvparten (50 %) av deltakerne i undersøkelsen oppgir at de ikke har hatt behov for spesialundervisning. På spørsmålet «Fikk du god spesialundervisning?» svarte rundt halvparten av de som har behov for spesialundervisning nei (47 %), og av fire svarte ja (25 %), og resten var usikker.

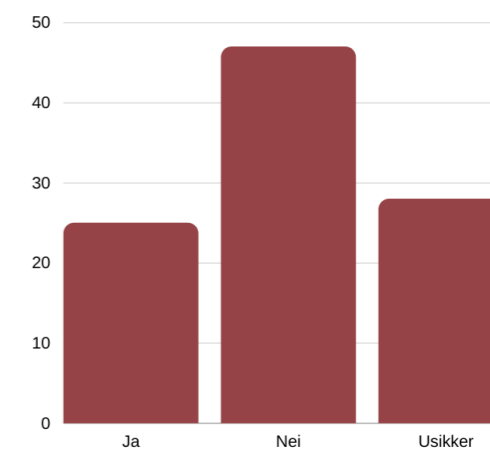
Blant de som svarte nei på om spesialundervisningen de mottok var god, utdypet en elev med synshemming at vedkommende fikk tilbud om visuell oppfølging i matte. En svarte at hen ikke fikk all spesialundervisningen eleven hadde krav på, men bare det læreren hadde tid til å gi. En ønsket seg hjelp i de fagene hen ikke klarte å holde følge med i på grunn av en smertetilstand, men fikk ikke slik ekstra oppfølging. En informant fikk fritak fra fag istedenfor å få oppfølging til å bestå. Og to elever skrev at tilbudet de fikk var for dårlig:

«Det var ikke tatt i betraktning hva de som trengte spesialundervisning hadde av utfordringer.»

«Hadde ikke skoleassistent med riktig kompetanse, så fikk dårlig hjelp i klasseromsundervisning.»

Vi spurte også om hvor godt informantene har opplevd tilbudet om spesialundervisning under koronapandemien. To tredjedeler av de som mottar spesialundervisning svarte nei (66 %), mens kun en av tolv (8 %) svarte at de har hatt like godt tilbud om spesialundervisning det siste året som før koronapandemien. En av fire (25 %) svarte at tilbudet var delvis like godt, men som beskrevet var mange misfornøyde med tilbudet også før pandemien.

Fikk du god spesialundervisning?

2.4 KOMPETANSE BLANT LÆRERE OG RÅDGIVERE

På spørsmål om kompetansen blant lærere svarte over halvparten at de er helt uenig (29 %) eller delvis uenig (22 %) i at lærerne hadde kunnskap om hvordan de kunne inkludere alle elever like godt i undervisningen. Kun en av seks elever var helt enig (16 %) i at lærerne har nok kunnskap om inkludering av funksjons-hemmede elever.

Veldig mange sier at lærere og rådgivere burde tatt seg tid til å lytte og sette seg inn i situasjonen. Overordnet kunne de hatt bedre forståelse for hvordan det er å leve med en funksjonsnedsettelse når man er ung og i tillegg skal finne sin vei inn i voksenlivet. Videre ønsker elevene å møte lærere som har mer interesse for å forstå deres diagnose, men også at en diagnose varierer fra person til person.

«De burde først og fremst ha forstått hva CP faktisk er, hvor sliten jeg faktisk blir.»

«Litt mer tålmodighet og forståelse for usynlig sykdom hadde vært fint.»

«Noen av lærerne virket uinteressert når jeg prøvde å forklare. Hvis de hadde hørt, hadde det kanskje gått bedre for både meg og andre med lignende tilstander.»

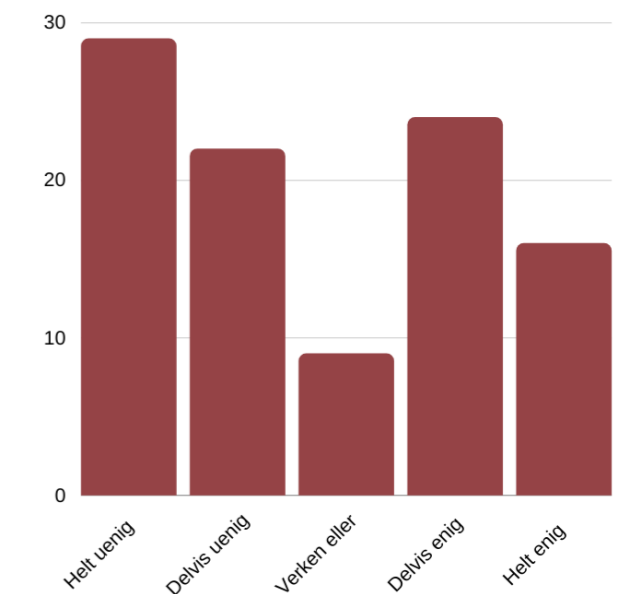
I tillegg til det å sette seg inn i hva livet med en funksjonsnedsettelse innebærer opplevde informantene at lærere og rådgivere har for dårlig kompetanse på hva de har krav på. Flere av sitatene viser at de selv har hatt innsikt i både lovgivning og muligheter for å øke kompetansen på skolen:

«Heldigvis fant jeg fram til løsninger og presenterte paragrafene for rådgiveren. Jeg hadde nok ikke fullført om jeg ikke tok initiativ selv til å finne løsninger.»

«Det er viktig at lærere og skoleassistenter deltar på kurs med Statped, for eksempel opplæring i syn. Skolene bør og gi alternativ eksamen.»

«Kompetansen om mine vansker var lav, men en representant fra min pasientorganisasjon holdt informasjonsseminar for alle mine lærere og medelever. Det er det beste jeg har gjort i skolegangen min: å la noen informere!»

Lærerne har/hadde kunnskap om hvordan de kunne inkludere alle elever like godt i undervisningen

2.5 FORDOMMER

Det at så mange av ungdommene i undersøkelsen oppgir å ikke få god nok tilpasset undervisning eller rådgivning (som vi kommer tilbake til under «Veien videre etter vgs.») kan henge sammen med at mange også rapporterer å bli møtt med fordommer. Nesten halvparten (45 %) rapporterer at de har opplevd at lærere har fordommer mot deres funksjonsnedsettelse, mens en av tre er helt uenig (31 %) i denne påstanden.

Det ser ut til at elevene som har en rådgiver tilgjengelig på skolen, opplevde mer forståelse her enn blant lærerne. En av fem (20 %) oppga at de ble møtt med fordommer hos rådgiveren, som er vesentlig lavere enn hos lærere. Likevel er det altså noen som har en opplevelse av at rådgivere som veileder dem i studievalg, kan ha fordommer. Da vi ga deltakerne mulighet til å utdype hvordan de opplevde holdningene til funksjonsnedsettelse blant lærere og rådgivere i videregående skole, svarte de blant annet:

«Husker rådgiver ga meg tips om attføring og arbeidsavklaring.»

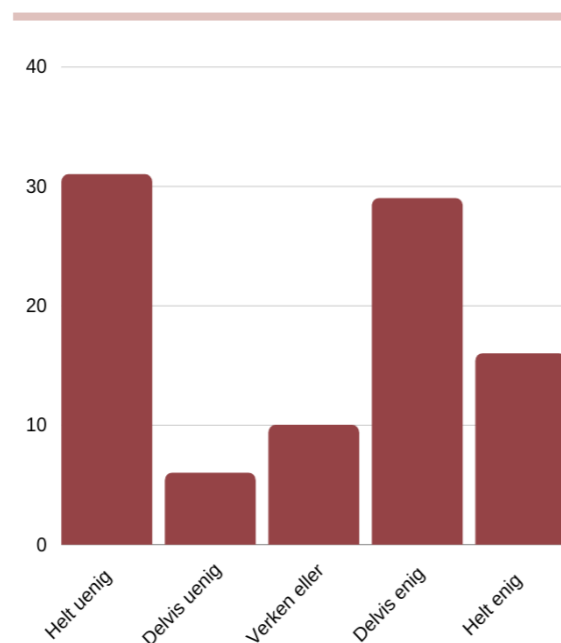
«Følte at læreren undervurderte mine kunnskaper.»

«Hadde lave forventninger til at vi døve kunne fullføre det vi ønsket.»

«Gikk på feil skole, ville en annen plass, men ble tvunget til akkurat den skolen fordi man mente funksjer ikke kunne studere andre linjer enn studiespesialisering.»

«Ikke alle lærer likt, kommuniserer likt eller har lik funksjon. Det er noe som burde bli forstått og verdsatt. Hjelper ikke å fortelle elever at de ikke skal mobbe folk som ser annerledes ut om man ikke går fram som et eksempel.»

Jeg opplevde at lærere har/hadde fordommer mot min funksjonsnedsettelse

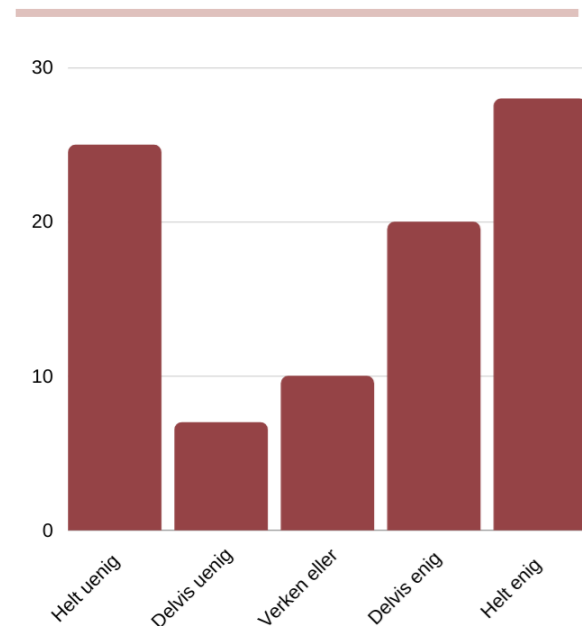

3. DET SOSIALE OG FYSISKE MILJØET

3.1 DET SOSIALE MILJØET

Da vi spurte deltakerne i undersøkelsen om hvordan de opplevde det sosiale og fysiske miljøet på skolen, svarte en av fire (26 %) at de ikke følte seg godt inkludert i det sosiale miljøet på skolen, mens over halvparten følte seg inkludert (59 %). Resten følte seg verken spesielt inkludert eller ekskludert (13 %). For de som ikke har det så bra sosialt på skolen eller som står overfor mange utfordringer i hverdagen er skolehelsetjenesten ekstra viktig. Derfor spurte vi om informantene har opplevd at skolehelsetjenesten er tilgjengelig når de trengte noen å snakke med. Til dette svarte en av tre elever at de var helt (25 %) eller delvis (7 %) uenig, mens nesten halvparten var helt (28 %) eller delvis (20 %) enige i at helsesykepleier var tilgjengelig når de trengte det.

Skolehelsetjenesten er/var tilgjengelig når jeg trengte noen å snakke med

Vi har ikke sammenlignet disse tallene med hva elever uten funksjonsnedsettelse ville ha svart, men ut fra beskrivelsene elevene kommer med kan det være en sammenheng mellom deres psykososiale utfordringer og det at de har en fysisk funksjonsnedsettelse. Flere forteller om ensomhet, utenforskap og et ønske om å bli forstått:

«Vanskelig pga. smerter og at jeg var på do hele tiden. Jeg er veldig sosial, men på vgs. var jeg asosial. Medelever forsto ikke.»

«Hadde vansker med å tilpasse meg grunnet andre elever, og noen lærere var veldig opptatt av min diagnose og kropp.»

«Jeg følte meg som en outsider, og folk tok sjelden hensyn til sykdommen min.»

«Lite forståelse for fraværet var mye av årsaken til at jeg ble mobbet og hengt ut.»

«Har alltid vær ukomfortabel med barneleddgikt, så det var et stort skritt å fortelle dette til klassen. Ble møtt med at jeg var 'hemma' og hadde en sykdom 'alle gamle folk har'.»

«Følte meg ekskludert når andre elever kommenterte på kroppen min i dusjen, og generelt hadde fordomsfulle syn på min diagnose.»

«Medelever forstod ikke mine behov eller sykdommen min.»

«Vanskelig å komme inn i et miljø når man er mye borte.»

«Hadde tilrettelagt opplæring, så jeg var ikke så mye med klassen min. Så jeg følte meg ikke helt som en del av klassen i de timene jeg var med dem.»

«Ulempen var at vi ikke hadde tegnspråktolk tilgjengelig i lunsjpauser, og da ble det ikke enkelt å holde kontakt og være sosial.»

Det er viktig for oss å trekke fram de historiene som kan lære oss noe om hva som bør bli bedre, men vi skal ikke utelate de positive erfaringene med å bli sosialt inkludert, for det var også mange av dem. Her er et par eksempler:

«Følte meg godt inkludert fordi de rundt var interessert i hvordan de kunne tilrettelegge slik at jeg kunne bli med.»

«Jeg gikk musikklinja. Vi spilte musikk og holdt på, og min funksjonshemming ble tilnærmet usynlig når jeg fikk være i 'sonen'. Jeg var likeverdig alle andre elever. Hadde mine ting jeg var god på.»

Nettopp dette å huske at alle har noe de er god på er viktig både for å gi den enkelte mestringsopplevelser og for å veilede flest mulig elever med funksjonsnedsettelse gjennom utdanningsløpet og videre ut i arbeidslivet. Som vi skal se i neste del av rapporten hender det også at elever med funksjonsnedsettelse ikke får mulighet til å delta like mye sosialt og faglig som de kunne ønske, på grunn av begrensninger i det fysiske miljøet på skolen. En elev skrev:

«Opplever å bli godt inkludert, men dårlig tilrettelegging av innemiljøet på skolen gjør at jeg i mange situasjoner blir utenfor.»

3.2 DET FYSISKE MILJØET

Når det gjelder det fysiske innemiljøet på skolen, svarer nesten to av fem at de er helt (13 %) eller delvis (26 %) uenig i at det fysiske miljøet var godt nok tilrettelagt for dem. Bare en av fem var helt enige (18 %) i at skolen er godt nok tilrettelagt innendørs. Utendørs mener informantene at det fysiske miljøet i skolegården var bedre tilrettelagt. Her svarte halvparten at de er delvis enig (11 %) eller helt enig (41 %) i at utemiljøet er godt nok tilrettelagt, mens en av sju (15 %) opplevde det som ikke godt nok. Vi spurte også om de kunne plassere hvor godt tilrettelagt det fysiske miljøet inne og ute på skolen var totalt sett, på en skala fra 1 til 5. Her ga flertallet (29 %) tre stjerner til sin skole.

Flere forteller at skolen burde vært universelt utformet og mer tilgjengelig for elever med bevegelsehemming:

«Dårlig universelt utformet og svært dårlig plass. Heis som ikke funket, blant annet.»

«Hvordan en med mobilitetsproblemer skulle komme seg inn/ut av bygg, opp/ned mellom etasjer, var ikke tenkt på. Ikke tatt hensyn til folk med sanseforskjeller.»

Blant de som hadde behov for universell utforming av skolen ble det også trukket fram at de savnet lavere terskler, færre trapper,

knapp for å åpne tunge dører, ramper, større toalettåser, større klasserom med mulighet for å bevege seg i rullestol, skap som en i rullestol kunne rekke opp til, bedre plass i gangene og tilgang på å komme ned til kantina.

Andre ting som ble nevnt var ønske om flere sitteplasser på skolens område for de som har behov for hvilepauser. Og møblement som ikke er så vanskelig for de med mobilitetsvansker å bruke.

For noen ble sykdommer verre av dårlig innelima eller for lav temperatur. For eksempel var dette utfordrende for de med migrene eller smerter i ledd. Det var flere som savnet et hvilerom for å ta pauser i løpet av skoledagen, eller for å jobbe med oppgaver et roligere sted enn klasserommet. Og for noen var det viktig med bedre lys- og lydforhold i klasserommene, for eksempel de med sansetap eller kognitive utfordringer.

«Savnet noe som gjorde at det ikke ble så mye romklang inne i bygningene.»

«Om lærerne brukte mikrofon, ville det hjulpet de med hørselsvansker og folk som kanskje ikke får med seg hva som blir sagt på grunn av manglende evne til å filtrere ut bakgrunnsstøy osv.»

«Hvilerom og annerledes lys for lyssensitivitet.»

4. TRIVSEL MED DET FAGLIGE, SOSIALE OG FYSISKE MILJØET

Etter å ha spurt deltakerne i undersøkelsen om deres opplevelse av tilrettelegging, spesialundervisning, sosialt og fysisk skolemiljø, spurte vi til slutt om hvordan de totalt sett opplevde å trives gjennom årene på videregående skole og hva som kunne vært bedre.

4.1 KROPPSØVING OG KLASSEUTFLUKTER

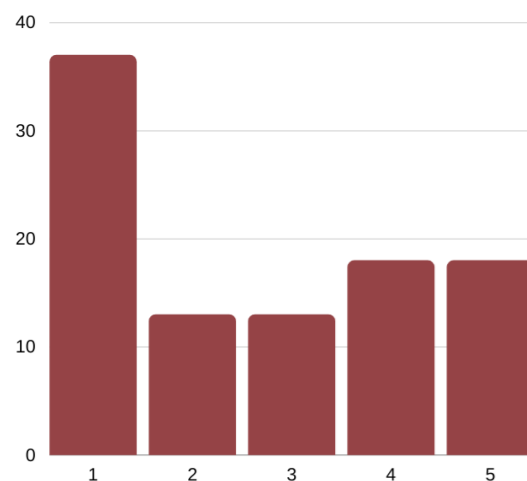
Det som skilte seg mest ut i denne delen av undersøkelsen, var spørsmålene om tilfredshet med klasseutflukter og kroppsøving. På opplevelsen av tilrettelegging på klasseutflukter ga nesten halvparten 1–2 stjerner (47 %), mens bare en av fire valgte 4–5 stjerner (27 %). Når det gjelder mulighet til å delta i kroppsøving, oppga halvparten (51 %) at de var misfornøyde og ga 1–2 stjerner, mens under to av fem ga 4–5 stjerner (36 %).

«Jeg hadde en gymlærer som bannet og kjeftet på meg til jeg gråt. Han trodde ikke på at jeg var syk.»

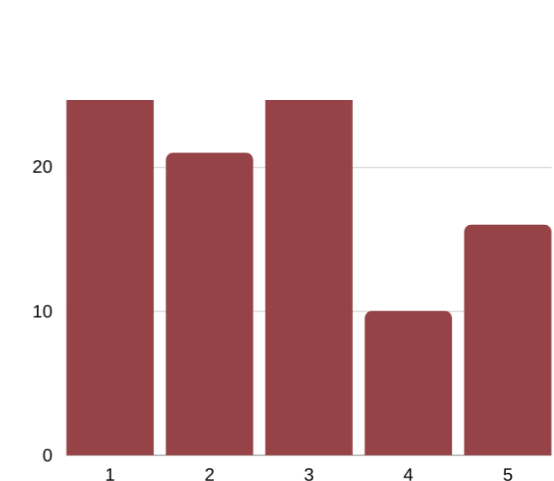
Deltakerne i undersøkelsen skriver blant annet at de ønsker å få kroppsøving tilrettelagt, slik at de kan få karakter, istedenfor å få vedtak om at faget blir godkjent/ikke godkjent eller å få fritak. Noen savner mer variasjon i tilretteleggingen så de ikke må gjøre samme øvelser hele tiden. Andre ønsker seg et alternativt opplegg som ikke må gjøres alene, men som kan gjøres sammen med klassen. To elever beskriver dårlig erfaring med lærere i kroppsøvingsfaget:

«De to første årene hadde vi veldig mange ulike lærere i gym, og ikke alle tok like mye hensyn til elevenes behov.»

Jeg er/var fornøyd med tilgang til kroppsøving

Fornøyd med tilrettelegging av klasseutflukt

4.1 HVA SOM KUNNE VÆRT BEDRE

Oppsummert spurte vi om elevene satt igjen med en opplevelse av at de skulle hatt bedre tilrettelegging i undervisningen, det sosiale miljøet eller det fysiske miljøet på skolen. Til dette svarte over halvparten ja (58 %), en av fem var usikre (20 %) og nesten en av fire svarte nei (23 %). Veldig mange svarte at de ønsker mer forståelse, åpenhet og kunnskap blant lærere. De som oppga at læreren ikke forstod deres situasjon, kunne oppleve å bli sittende med behov de ikke turte å si ifra om. Flere oppga at de bare hadde en lærer de var komfortable med å åpne seg til om egne behov. Noen trakk fram at lærere kunne vært mer kreative i å finne på varierte læringsmetoder:

«Ikke alt må læres ved å sitte ved en pult. Hvis timene også hadde inkludert å gå ut i naturen eller dra på andre utflukter, ville det hjulpet masse.»

«Kunstfagene kunne vært former for kunst man ikke trenger godt syn for å gjennomføre, som f.eks. akvarell.»

Noen savnet muligheten til å gå på videregående sammen med jevnaldrende, mens andre savnet muligheten til å gjøre arbeid hjemmefra. Det er

ulike grunner til at noen har utfordringer med å være fysisk til stede på skolen og heller ønsker å jobbe hjemme for å få fullført vgs. Og det er ulike grunner til at elever trenger spesialundervisning eller bruker flere år enn normert på å fullføre. Det som er viktig er å se den enkelte eleven, fordi noen kan være mest opptatt av å få et vitnemål, mens andre er mest opptatt av å bli inkludert sosialt.

I tillegg til at elevene har ulike ønsker, er det også viktig å være oppmerksom på at de selv er eksperter på egne behov. En informant savnet å bli hørt: «tilpasset undervisning kunne vært løst om de lyttet til mine behov.» En annen skrev:

«Unge med sykdom må ofte vokse opp fort-ere, og de vet ofte mer om tilstandene de har enn lærere og rådgivere på skolen.»

Noen trakk fram behovet for å ha med brukerstyrt personlig assistent (BPA):

«Det hadde fungert bedre om jeg fikk ha med BPA på skolen i stedet for å bruke skoleassistent med feil kompetanse som ikke kjenner mine behov.»

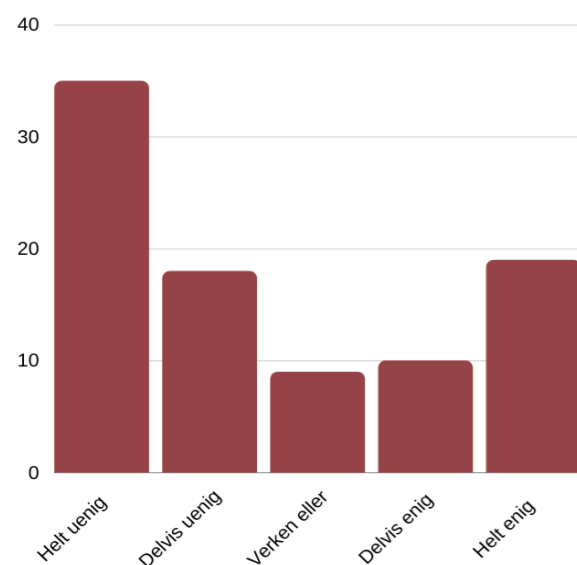
4.3 VEIEN VIDERE ETTER VGS,

På spørsmål om rådgiveren på skolen ga god veiledning og støtte i valg av videre studier og karriere svarte over halvparten at de var helt uenig (35 %) eller delvis uenig (18 %), mens en av tre var delvis enig (10 %) eller helt enig (19 %) i at de fikk den rådgivningen de trengte.

Her tenker vi altså på om rådgiveren har hatt forståelse for at elever trenger å finne en jobb som lar seg kombinere med den tilretteleggingen de trenger for sin funksjonsnedsettelse. Flere av deltakerne i undersøkelsen fortalte mer om sin erfaring med slik rådgivning:

«Rådgiverne var veldig hyggelige, men kom med forslag til yrker som passer min personlighet, og ikke livssituasjon.»

«Burde fått tilbud om en samtale så jeg hadde følt at jeg mestret vgs. Jeg fullførte, men snittet falt med én karakter, sammen med troen på at jeg kunne studere.»

«Når man endelig nærmer seg fullført på vgs. søker man seg inn på høyere utdanning og må begynne tilretteleggingsløpet på ny uten at noe overføres til neste studiested.»

De som har fått god støtte og veiledning gjennom videregående skole, forteller at det har vært av stor betydning, men om man fullfører vgs. og studier bør ikke avhenge av om man møter på engasjerte ildsjeler. Alle elever bør få slike sjanser som disse to:

«I dag har jeg fullført en fireårig utdanning innenfor mitt interessefelt. Jeg tror jeg hadde vært ufør i dag hadde det ikke vært for alle de dyktige menneskene i vgs.»

«Jeg var veldig fornøyd når lærerne og rådgiver fikk god informasjon. De gjorde alt de kunne for å tilrettelegge for meg. Jeg hadde aldri kunnet fullføre vgs. uten disse fantastiske ildsjelene!»

Rådgiveren på skolen gir/ga meg god veiledning og støtte i valg av studie og karriere

5. ANBEFALINGER FRA UNDERSØKELSEN

Da vi spurte hva som ville gjort det lettere å fullføre vgs. og komme inn på studier eller i arbeidslivet, svarte en deltaker i undersøkelsen at de ønsker anerkjennelse, respekt og inkludering. Vi ønsker å trekke fram ti av informantenes anbefalinger:

1. «Skolen burde forstått funksjonsnedsettelse og funksjonshemming i lys av den sosiale modellen og CRPD [FN-konvensjonen for funksjonshemmedes rettigheter].»
2. «Noen burde faktisk veiledet og presentert en guide for hva man har krav på. Var nesten for utslitt til å gjøre det selv, men bare måtte, ellers ville jeg falt ut.»
3. «Lytt, bistå etter behov, se etter løsninger. Ikke lag begrensninger, men gi muligheter.»
4. «Det kunne vært bedre oppfølging fra rådgiver, og tettere dialog med lærere.»
5. «Mange er ofte på sykehus, og bare det å få spørsmål om hvordan det går kan endre mye.»
6. «Tilrettelegging er viktig. Jeg hadde skoleskys for å spare tid og energi i hverdagen. Eget rom sto alltid disponibelt om jeg trengte hvile eller å ta medisiner.»
7. «BPA inn i skolen hadde gjort livet mye enklere. Det blir en kontinuitet i assistansen som blir gitt og det hadde vært mer forutsigbart for meg som elev.»
8. «Viktigheten av å føle seg sett, hørt og trodd er uvurderlig for å fullføre.»
9. «Oppmuntre til at man kan få til noe etter vgs., som studier eller jobb, og hjelpe med å finne ut hva.»
10. «Forstå at jeg har ett liv etter vgs., jeg også, og har like høye forventninger og håp som de andre elevene.»

FFO jobber for en skole for alle. Vi ber om:

- Universelt utformete skoler og undervisning
- Kompetente lærere som ivaretar alle elevene i klassen, og vet når de må trekke inn ekstern støtte
- Rask henvisning og utredning hos PPT, som gir vedtak og følger opp – og trekker inn Statped og annen ekspertise ved behov
- Spesialundervisning med god kvalitet der pedagoger har ansvaret
- Assistanse ved behov

Unge
funksjonshemmede